

Comisiynydd
**Cenedlaethau'r
Dyfodol**
Cymru

**Future
Generations**
Commissioner
for Wales

Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020: Crynodebau Gweithredol

Gadewch i ni greu'r dyfodol gyda'n gilydd

Datgarboneiddio

Newid yn yr hinsawdd yw un o'r heriau mwyaf sy'n gwynebu cenedlaethau'r dyfodol. Rhybuddiodd adroddiad pwysig gan Panel Rhynglywodraethol y Cenhedloedd Unedig ar Newid yn yr Hinsawdd a gyhoeddwyd yn 2018 fod gennym lai na 12 mlynedd i osgoi chwalu yn yr hinsawdd. Mae angen i ni leihau ein hallyriadau yng Nghymru gan o leiaf 95% erbyn 2050, yn ddelfrydol yn gynt, sy'n golygu bod angen i ni leihau ein hallyriadau yn ddramatig yn y degawd nesaf i gyflawni'r targed o ostyngiad o 45% erbyn 2030.

Mae adroddiad Risgiau Byd-eang Fforwm Economaidd y Byd 2020 yn dangos yn glir mai newid yn yr hinsawdd yw'r risg hirdymor mwyaf y mae'r byd yn ei hwynebu, gyda'r methiant i liniaru ac addasu i newid yn yr hinsawdd fel pryder allweddol. Mae datgarboneiddio yn fater trawsbynciol sy'n ganolog i'n holl waith ac yn hanfodol ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol. Bydd angen addasu i effeithiau hinsawdd fod yn flaenoriaeth gan gynnwys sut rydym yn ymateb i risg mwy o lifogydd, tywydd garw a codiad yn y tymheredd ar bobl, ecosystemau a'r amgylchedd adeiledig.

Erbyn 2050 bydd busnesau, gwasanaethau cyhoeddus, y sector gwirfoddol, a llywodraeth wedi cydweithio i gyrraedd y targed o leihau allyriadau i sero wrth gyfrannu at yr holl nodau llesiant cenedlaethol.

Argymhellion Polisi

Dylai Llywodraeth Cymru nodi cynllun buddsoddi hirdymor o sut y byddant yn ariannu'r argyfwng hinsawdd ac yn cefnogi ymrwymïadau a thargedau mwy uchelgeisiol ar gyfer sectorau sydd o fewn eu rheolaeth. (gweler yr argymhellion cysylltiedig ym Mhennod 5: Trafnidiaeth a Phennod 5: Tai)

Dylai Llywodraeth Cymru...

Sicrhau bod y “Strategaeth Genedlaethol ar gyfer Rheoli Risg Llifogydd ac Erydiad Arfordirol” newydd yn darparu cynllun cynhwysfawr a chyfannol ar gyfer ymateb i lifogydd ac erydiad arfordirol, gyda chyllid digonol sy'n canolbwyntio ar fesurau ataliol gan gynnwys datrysiadau ar sail natur.

Ei gwneud yn ofynnol i bob adeilad a ariennir yn gyhoeddus fod yn carbon niwtral: diwygio'r rheoliadau adeiladu ar frys (Rhan L a Rhan F) a gorfodi safonau adeiladu ac isadeiledd llymach i sicrhau nad ydym yn adeiladu “hen” ysgolion, ysbytai a seilwaith newydd arall a fydd yn cyfrannu at newid yn yr hinsawdd a pheidio â bod yn addas ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Asesi effaith carbon ar eu gwariant, yn enwedig gwariant cyfalaf, a dylent hefyd gyhoeddi manylion am effaith garbon cyffredinol eu cyllideb a phenderfyniadau mawr ar fuddsoddi / seilwaith.

Cefnogi a blaenoriaethu hyfforddiant carbon ac eco-lythrennedd i bob gwleidydd, aelod etholedig ac uwch swyddogion o fewn cyrff cyhoeddus yng Nghymru i sicrhau bod gennym y sgiliau a'r ddealltwriaeth angenrheidiol i wneud y penderfyniadau cywir ar gyfer yr hinsawdd.

Ar gyfer fy argymhellion proses ar gyfer Llywodraeth Cymru a chyrff cyhoeddus, gwelwch fy adroddiad llawn neu ei benodau unigol.

Cyngor ar osod amcanion llesiant ar gyfer yr holl gyrff cyhoeddus a byrddau a gwmpesir gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (gan gynnwys Llywodraeth Cymru)

Cyfeiriwch at y bennod ar Gosod Amcanion Llesiant Da, ond wrth osod eu hamcanion yn benodol mewn perthynas â datgarboneiddio dylai'r holl gyrff cyhoeddus a byrddau a gwmpesir gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (gan gynnwys Llywodraeth Cymru):

- Sicrhau bod yr holl amcanion llesiant, gan gynnwys y rhai sy'n ymwneud â swyddi, sgiliau aciechyd, yn ceisio cyfleoedd i gyfrannu at leihau allyriadau ac ystyried effeithiau newid yn yr hinsawdd.
- Wrth osod amcanion llesiant, dylai gyrff cyhoeddus sicrhau bod ganddynt ffocws sylweddol ar ddatgarboneiddio. Dylent hefyd sicrhau bod datgarboneiddio yn ystyriaeth allweddol ym mhob amcan a osodwyd, ac wrth gymryd camau i gyflawni'r holl amcanion llesiant.
- Cyflymu eu gweithredoedd ar leihau allyriadau, gan helpu i gyrraedd targed Cymru o sector cyhoeddus carbon-niwtral erbyn 2030. Mae hyn yn golygu mapio'r ardaloedd y mae gennych reolaeth drostynt, ac sydd â'r allyriadau mwyaf, a bod â chynllun ar waith i'w lleihau. Dylai'r meysydd ffocws ar unwaith gynnwys lleihau carbon trwy gaffael, cerbydau allyriadau ultra-isel (fflyd), adeiladau, dadgyfeirio tanwydd ffosil, datgarboneiddio gwres, trafnidiaeth a thwristiaeth. (Hefyd argymhelliad yn yr adran ar Gymru Lewyrchus ym Mhennod 3).

Wrth osod eu camau, dylai gyrff cyhoeddus a byrddau a gwmpesir gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (gan gynnwys Llywodraeth Cymru) ganolbwyntio yn y meysydd a ganlyn a dylent:

- Gweithio gyda Llywodraeth Cymru i ddatblygu mecanwaith ar gyfer asesu effaith carbon penderfyniadau a dyraniadau cyllideb.
- Adeiladu ar y cynnydd mewn perthynas â lleihau allyriadau o ddefnydd ynni ac adeiladau, a chynyddu ffocws eu hymdrechion datgarboneiddio ar dtrafnidiaeth, tai, defnydd tir a chaffael yn unol â'r uchelgais o gyflawni sector cyhoeddus carbon niwtral erbyn 2030. (Gweler yr argymhellion penodol mewn penodau eraill)
- Ei gwneud yn ofynnol i bob adeilad a ariennir yn gyhoeddus fod yn niwtral o ran carbon.
- Meddu ar ddealltwriaeth o'u hallyriadau cyfredol er mwyn cynllunio sut y gellir lleihau'r rhain.

Ffynhonnell: [Wikipedia](https://en.wikipedia.org/wiki/2015_Climate_Change_Summit)

**"Mewn eiliadau o argyfwng, dim ond dychymy
sy'n bwysicach na gwybodaeth."**

Albert Einstein

Ble rydyn ni nawr? Fy asesiad o Ddatgarboneiddio yng Nghymru

Mae Llywodraeth Cymru yn monitro lefel a ffynonellau allyriadau yng Nghymru ar lefel genedlaethol, ond nid oes ffocws digonol ar sut y gall pob sector, sefydliad ac unigolyn ledled Cymru gefnogi ein targedau lleihau carbon.

Nid yw allyriadau o sector trafndiaeth yn lleihau'n ddigon cyflym, felly mae angen cael mwy o gefnogaeth a buddsoddiad mewn teithio llesol a thrafnidiaeth gyhoeddus,
gan fod y sector trafndiaeth yn cyfrif am 14% o allyriadau nwyon ty gwydr Cymru, a'u lleihau tua 3% yn unig ers 1990.

Mae llawer o gyrff cyhoeddus yn mapio allyriadau mewn perthynas â defnyddio ynni a llawer o ran eu hystâd a'u gweithrediadau yn fwy cyffredinol, ond dim ond cyfran o'u hallyriadau y mae hyn yn cyfrif ac mae angen ehangu'r rhain i gwmpasu trafndiaeth, caffael a defnydd tir.

Er enghraifft cyfrifodd Cyfoeth Naturiol Cymru a Partneriaeth Cydwasaethau GIG Cymru fod rhwng 50 a 60% o'u hallyriadau yn ganlyniad i gaffael nwyddau a gwasanaethau.

Bu datblygiadau cadarnhaol yn y sector tai cymdeithasol gyda dulliau arloesol o adeiladu cartrefi carbon isel ond rydym yn dal i adeiladu cartrefi yng Nghymru nad ydynt yn carbon niwtral sy'n golygu nad yw ein huchelgais ar ddatgarboneiddio cartrefi yn cael ei gyfateb gan gamau gweithredu.

Mae cyhoeddi Polisi Cynllunio Cymru 10 yn gam sylweddol i'r cyfeiriad cywir, ond rhaid canolbwyntio nawr ar sicrhau gweithredu cyson er mwyn sicrhau bod cynllunio defnydd tir yn cefnogi targedau i leihau allyriadau.

Gweler yr adran gynllunio ym Mhennod 5 am ragor o wybodaeth.

Mae pobl ifanc wedi cael effaith sylweddol ar sicrhau gweithredu ar newid yn yr hinsawdd yng Nghymru.

Mae symudiadau Dydd Gwener Cymru ar gyfer y Dyfodol a streiciau hinsawdd ochr yn ochr â gwaith y Senedd leuenctid a llawer o blant a phobl ifanc eraill sy'n ymgyrchu ac yn llobio gwleidyddion wedi bod yn un o'r meysydd mwyaf arwyddocaol lle mae cenedlaethau'r dyfodol eu hunain yn dwyn gwleidyddion i gyfrif ac yn gorfodi gweithredu.

Pobl ifanc yn awr yn mynnu camau mwy a chyfiawnder hinsawdd, gan alw ar arweinwyr byd-eang i weithredu ar fyrder.

Mae Llywodraeth Cymru yn dechrau gweithredu i fynd i'r afael â'r argyfwng hinsawdd a natur gyda'i gilydd.

Er enghraifft eu hymrwymiad diweddar i ddatblygu Coedwig Genedlaethol i Gymru a'r cynllun Plant! wedi'i sefydlu yn 2008.

Rhaid i amcanion llesiant a chamau a osodir gan gyrrff cyhoeddus a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus gyd-fynd ag ymwybyddiaeth a disgwyliad cynyddol y cyhoedd ynghylch argyfyngau natur a hinsawdd.

Er enghraifft mae 68 o amcanion neu gamau llesiant (allan o gyfanswm o 295) wedi'u gosod gan 33 cyrrff cyhoeddus sy'n ymwneud yn fras â'r amgylchedd naturiol ond nid yw'r amcanion hyn bob amser yn trosi i feysydd polisi eraill megis datgarboneiddio.

Ar hyn o bryd mae dros hanner allyriadau Cymru yn deillio o'r sectorau pŵer a diwydiant felly bydd datgarboneiddio'r sectorau hyn yn cael effeithiau sylweddol ar bobl a chymunedau.

Er enghraifft er yr amcangyfrifir ar hyn o bryd bod economi carbon isel Cymru yn cynnwys 9,000 o fusnesau sy'n cyflogi 13,000 o bobl mae'n werth cofio canlyniadau

'trawsnewidiadau anghyfiawn' blaenorol megis cau meysydd glo De Cymru yn yr 1980au.

Mae Llywodraeth Cymru wedi gwneud ymrwymiad pwysig i sefydlu Grŵp Cyngori ar Gyfiawnder Hinsawdd ond mae angen gwneud hyn ar frys.

Mae'r cysylltiadau rhwng newid yn yr hinsawdd ac iechyd y cyhoedd yn dod yn fwyfwy eglur ac yn cael eu cydnabod gan rai cyrrff iechyd.

Er enghraifft mae Iechyd Cyhoeddus Cymru a Llywodraeth Cymru yn ystyried effaith newid yn yr hinsawdd ar iechyd.

Mae arwyddion addawol o gynnydd ary newid i ynni glân, ond dylid croesawu pob cyfle os yw Cymru am gyrraedd ei thargedau. Bydd angen cynyddu graddfa a chyflymder cynnydd Llywodraeth Cymru a Chyrff Cyhoeddus yn sylweddol yn ystod y degawd nesaf os ydym am gyflawni cynnydd tuag at ein targedau mwy uchelgeisiol, gan gynnwys cyflawni sector cyhoeddus carbon niwtral erbyn 2030.

Mae annog cynnydd yn cynnwys allyriadau'r DU wedi gostwng tua 38% er 1990 - yn gyflymach nag unrhyw wlad ddatblygedig fawr arall, a thrawsnewidiad yn ein system drydan i ffwrdd o danwydd ffosil i ynni adnewyddadwy; ond nid yw ein hallyriadau yn dirywio'n ddigon cyflym mewn sectorau fel trafnidiaeth a thai.

Er gwaethaf yr ymrwymiad i sector cyhoeddus carbon niwtral erbyn 2030, mae gan lai na hanner y cyrff cyhoeddus amcan llesiant penodol neu gam ar ddatgarboneiddio neu leihau eu hallyriadau. Mewn cyferbyniad, mae mwyafrif llethol y Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn.

Er enghraifft, mae datgarboneiddio yn cael ei adlewyrchu ar draws 34 o amcanion llesiant neu gamau 20 o'r 44 corff cyhoeddus ac 13 o'r 19 Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus.

Dylai penderfyniadau a wneir fel rhan o'r broses gyllidebol flynyddol gael eu cefnogi gan asesiadau tryloyw o effaith carbon fel y gall pobl ddeall yn glir a yw cyllid yn arwain at gynnydd neu ostyngiad mewn allyriadau.

Er enghraifft dylai Llywodraeth Cymru fynegi sut mae gweithredoedd mewn cynlluniau allweddol fel 'Ffyniant i bawb: Cymru Carbon Isel' yn cael ei ariannu a'r buddsoddiad sydd ei angen mewn perthynas â chyflawni targedau i leihau allyriadau o sectorau fel trafnidiaeth ac adeiladau.

Mae Llywodraeth Cymru wedi cynyddu cyllid uniongyrchol ar gyfer yr argyfwng hinsawdd a natur gan £140 miliwn ond mae'n amlwg y bydd angen iddynt fuddsoddi mwy mewn gweithredu cyllido os ydynt am gyrraedd eu targedau lleihau carbon.

Roedd diffyg gweithredu sy'n adlewyrchu'r brys o fynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd ond mae hyn wedi bod yn fwy amlwg yn ystod y flwyddyn ddiwethaf ers i Lywodraeth Cymru a nifer o awdurdodau lleol ddatgan argyfwng hinsawdd. Fodd bynnag, mae'n destun pryder nad yw Llywodraeth Cymru yn dal i allu egluro effaith carbon eu penderfyniadau gwariant yn gynhwysfawr.

Mae'n dal yn wir nad yw Llywodraeth Cymru yn asesu effaith carbon net penderfyniadau cyllidebol.

Mae angen i bob corff cyhoeddus weithredu i wyro eu cronfeydd pensiwn oddi wrth danwydd ffosil.

Mae rhai cynghorau gan gynnwys cynghorau Abertawe, Caerdydd, Sir Gaerfyrddin, Sir Fynwy a Powys wedi pleidleisio dros wyro eu cronfeydd o danwydd ffosil, ond mae angen i Ymddiriedolwyr y Gronfa wneud y penderfyniad terfynol.

Cyllideb Hinsawdd Oslo:

Pan gyhoeddodd Oslo ei chyllideb yn 2017 dechreuodd y ddinas fynd i'r afael â'i hallyriadau hinsawdd ynghyd â'i chyllid. Dyma'r cyntaf o'i fath; dull arloesol y mae'r ddinas yn ei ystyried fel yr arf pwysicaf ar gyfer cyflawni ei thargedau hinsawdd.

"Trwy gyflwyno Cyllideb Hinsawdd ynghyd â'r gyllideb ariannol, ein nod yw cyfrif gostyngiadau carbon yn yr un ffordd ag yr ydym yn cyfrif arian."

Raymond Johansen, Maer Llywodraethol Oslo

Mae cyllideb hinsawdd Oslo yn enghraifft dda o sut y gall rhanbarth flaenoriaethu, mesur ac ariannu'r camau sydd eu hangen i sicrhau ei fod yn cwrdd â'i dargedau hinsawdd. Mae gan Oslo nod uchelgeisiol o fod yn ddi-garbon erbyn 2030. Mae Llywodraethau a busnesau lleol yn gweithio ar y cyd ac yn gyfrifol am weithredu'r mesurau yn y gyllideb ac yn adrodd deirgwaith mewn blwyddyn.

Isod mae'r pum maes yr wyf yn argymhell y dylai pob corff cyhoeddus, gan gynnwys Llywodraeth Cymru, ganolbwyntio ar:

- Deall ein hallyriadau a ble i flaenoriaethu gweithredu
- Mynd i'r afael â'r argyfyngau hinsawdd a natur trwy ddull cyfannol, gan fanteisio ar rôl pobl ifanc
- Cyflwyno trosglwyddiad cyfiawn
- Gweithredu datrysiadau ar raddfa i sicrhau nifer o fuddion
- Buddsoddwch fwy i fynd i'r afael â'r Argyfwng Hinsawdd

I gael fy nhystiolaeth lawn, asesiad, canfyddiadau allweddol a chyngor gweler yr adran ar Ddatgarboneiddio ym Mhennod 5: Meysydd Ffocws o Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol.

Cyfarfod gyda Extinction Rebellion

